

ПРАВОВІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ТА УНІФІКАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Актуальність вивчення прав та свобод людини, захист яких гарантується правом Європейського Союзу пов'язано з тим, що за останні кілька років в ньому відбулися великі якісні зрушення. Значно збагатилася практика Суду ЄС у даній області. Прийнята і отримала статус джерела первинного права ЄС Хартія основних прав Європейського Союзу. Лісабонський договір змінив установчі договори ЄС – Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу, зміни зокрема ст.6 Договору про Європейський Союз передбачають поміж усього приєднання Європейського Союзу до Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, таким чином Конвенція та сформоване на її основі прецедентне право Європейського суду з прав людини повністю набули статусу внутрішнього права Європейського Союзу.

Розглядаючи уніфікацію норм європейського права прав людини в рамках Європейського Союзу слід звернутися до питання джерел уніфікованих норм. Джерелом уніфікованих норм, в класичному розумінні є двосторонній чи багатосторонній міжнародно-правовий акт універсального або регіонального характеру: конвенція, угода або типовий закон. Уніфіковані норми, що містяться в таких міжнародно-правових актах, спрямовані на їх однакове застосування в державах-учасниках таких угод. Ян Кропхоллер в своєму дослідженні уніфікованих матеріальних норм зазначає, що «уніфікація – це встановлення єдиної норми, яка однаково діє щонайменше у двох державах».

Процес уніфікації норм права з прав людини в рамках Європейського Союзу відбувається на підставі як джерел первинного (міжнародно-правових договорів) так і джерел вторинного права (актів наднаціонального права), а саме, по – перше установчих договорів (Договору про функціонування Європейського Союзу, Договору про Європейський Союз), актів, які містять поправки

до установчих договорів Європейського Союзу (Єдиний європейський акт, Амстердамський, Ніщський і Лісабонський договори), протоколів до установчих договорів (Статут Суду ЄС), міжнародних договорів укладених Європейським Союзом, по друге на підставі регламентів та директив.

Треба відразу зазначити, що розширення каталогу прав, які знаходяться під захистом, супроводжувалося розвитком і зміною первинних пріоритетів європейської інтеграції. Як на практиці, так і в тексті самих договорів поступово став очевидний перехід від функціональної концепції, де права і свободи людини були, передусім, інструментом для створення спільного ринку і політичного союзу, до концепції фундаментальної, що розглядає права особи як такі.

З моменту прийняття Маастрихтського договору реалізація європейського громадянства стала першим кроком подальшого розвитку Співтовариства і Союзу в напрямі уніфікації прав та свобод людини в межах ЄС. Громадянам Союзу були надані наступні права і свободи: свобода пересування і вибору місця перебування, право голосувати і бути обраним на муніципальних і європейських виборах, право на дипломатичний і консульський захист в третіх країнах і право петицій в Європарламент. В принципі, цей список не є вичерпним.

Маастрихтським договором уперше були закріплені два несудові способи захисту прав людини, що вже існували на практиці – право подачі петицій і звернення до омбудсмена.

Можливим варіантом розвитку у напрямі прав людини стала розробка власного каталогу основних прав і свобод (що мав би юридичну силу), дотримання і контроль за виконанням якого входило би в компетенцію Суду ЄС.

Комісія і Європейський парламент багаторазово намагалися вирішити проблему відсутності в правовій системі ЄС юридично обов'язкових норм у сфері прав людини і основних свобод, які Співтовариство зобов'язалося б дотримувати і розвивати.

На думку деяких вчених, такий каталог мав би бути вироблений міжнародною конференцією, що об'єднує усі держави-члени ЄС, а обов'язкову силу каталогу надасть його закріплення в Засновницьких договорах, які подібно дуже жорсткої конституції, модернізувалися занадто повільно.

Усі положення про права людини, закріплені в первинному і вторинному праві ЄС, а також в практиці Люксембурзького Суду, мають велике правове і політичне значення, але поступово держави-члени і інститути Європейського Союзу дійшли висновку про необхідність «конституалізувати» і кодифікувати основні права для інтегрованої Європи.

Саме з реалізацією цих прагнень було пов'язано прийняття Хартії основних прав Європейського Союзу, яка стало найуспішнішою спробою в цій сфері.

Враховуючи вищевикладене, варто зазначити, що основоположний характер принципу захисту прав людини для права ЄС було зафіксовано у статутних документах Європейського Союзу, актах вторинного права та рішеннях Суду ЄС, які безумовно можна вважати актами уніфікації норм права.

Уніфікація норм права прав людини здійснюється як засіб досягнення цілей установчих договорів через вступ до переговорів та укладення відповідних міждержавних угод, прийняття регламентів та створення прецедентного права ЄС.

На початку існування Європейських Співтовариств, джерела права ЄС не містили широкого кола прав та свобод людини, проте з розвитком процесу європейської інтеграції, та у взаємодії з іншими міжнародними організаціями перелік прав та свобод був розширений, а гарантії та захист посилені. Важливе значення в цьому процесі відіграли положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейській соціальній хартії, Європейського єдиного акту, Договору про Європейський Союз, проекту Конституції для ЄС, Хартії основних прав Європейського Союзу та Лісабонського договору.

У зв'язку з тим, що спочатку установчі документи ЄС питання захисту прав людини проігнорували, поступово ефективний захист основних прав був забезпечений судовою системою Європейський Співтовариств, а потім і Союзу.

У зв'язку з відсутністю правового регулювання захисту прав та свобод саме судова система ЄС зіграла ключову роль у становленні та захисті демократичних основ правового статусу людини на рівні Європейського Союзу. Судом ЄС було забезпечено актуальний та ефективний захист людини від зловживань наднаціональної влади.